

ПАСПОРТ
секції за фаховим напрямом 20 «Філософія та історія»
Наукової ради МОН

Для участі в конкурсному відборі до секції 20 «Філософія та історія» приймаються наукові проекти фундаментального і прикладного спрямування.

До *фундаментальних проектів секції* належать теоретичні дослідження, результати яких формують собою відкриття нових або уточнення відомих закономірностей розвитку суспільства і є вихідними положеннями для розвитку нових концепцій, принципів і методів синтезу наукових знань в конкретних галузях науки, що забезпечують рішення прикладних завдань гуманітарного спрямування.

До *прикладних проектів і розробок секції* належать оригінальні дослідження, які здійснюються для отримання нових знань і призначені, головним чином, для досягнення конкретної практичної мети чи завдання. Прикладні дослідження визначають можливі шляхи використання результатів фундаментальних досліджень, нові методи розв'язання проблем, сформульованих раніше.

Секція 20 «Філософія та історія» включає наступні напрями наукових досліджень:

1. Філософія

– Історія філософії

Історія світової філософської думки. Філософська думка на українських теренах: віхи історії. Вивчення і публікація пам'яток вітчизняної філософської думки. Філософія в сучасному світі: проблеми і перспективи.

– Онтологія, гносеологія, феноменологія

Онтологія як філософське вчення про буття. Філософське усвідомлення світу, його сутність та проблеми. Матеріальне та ідеальне. Матерія: її види і структурні форми. Рух, простір і час. Категорії і принципи гносеології. Історія феноменології. Завдання і метод феноменології.

– Діалектика і методологія пізнання

Діалектика розвитку наукового і філософського пізнання. Аксиологічні аспекти наукового пізнання: ідеали, норми, цінності та регулятиви. Онтологічні аспекти сучасних наукових пошуків. Логіка наукового пізнання. Логіко-гносеологічні та методологічні аспекти наукової діяльності. Феномен знання.

– Соціальна філософія та філософія історії

Суспільні процеси і суспільні структури: філософський аналіз. Соціально-філософський аналіз формування і розвитку громадянського суспільства, правової держави. Проблеми

інформаційного суспільства. Соціально-філософські аспекти розвитку інформаційних технологій. Проблеми збереження національної і етнічної самобутності в умовах сучасної глобалізації і інформатизації. Глобальні проблеми сучасної цивілізації. Філософський аналіз історичного процесу. Проблема смислу історії.

– **Філософська антропологія і філософія культури**

Розвиток філософської антропології. Філософія людини в епоху глобалізації. Свідомість, мова і спілкування. Антропологічні виміри волі: бажання, мотиви і потреби. Людська тілесність як філософська проблема. Людське буття як антропологічна проблема. Антропологічний зміст культури. Філософські проблеми культури.

– **Логіка**

Логіка висловлювань. Логіка предикатів. Силогістика. Логічні парадокси. Властивості логічних систем. Модальна логіка висловлювань. Модальна логіка предикатів. Застосування модальної логіки.

– **Етика**

Основні типи етичних вчень. Мораль як соціальний феномен. Мораль і спільності. Проблеми етноетики. Моральні норми і цінності. Співвідношення аксіології і деонтології в сучасній етиці. Категорії етики. Проблема сенсу життя в етиці. Моральна свідомість і самосвідомість. Моральні проблеми людської діяльності. Етика спілкування. Етика і політика.

– **Естетика**

Поняття естетичного. Мистецтво як предмет естетичного аналізу. Естетика і проблема смаку. Категорії естетики. Мистецтво і пізнання. Види та еволюція мистецтв. Сучасні теорії мистецтва.

– **Філософія науки**

Філософські аспекти осмислення науки як соціокультурного феномена. Філософський аналіз історії науки і техніки. Взаємодія природничо-наукового та соціогуманітарного пізнання. Сучасні стратегії гуманітарного знання. Філософія техніки. Методологічні проблеми технічних наук.

– **Філософія освіти**

Освіта як соціокультурний феномен. Становлення філософії освіти. Формування та розвиток сучасних освітніх парадигм. Філософсько-методологічні проблеми розвитку сучасної освіти. Філософська освіта: історія, сучасність, перспективи.

– **Релігієзнавство**

Методологічні проблеми релігієзнавства. Релігія як соціальний феномен. Світові релігії. Релігія в сучасному світі. Нетрадиційні релігії. Феномен вільнодумства. Мораль і релігія. Свобода совісті. Філософія релігії. Феноменологія релігії. Психологія релігії. Соціологія релігії. Релігія і церква в Україні.

2.Історія

- Історія України

Стародавня історія України. Україна середньовічна: Київська держава і Галицько-Волинське князівство. Українські землі у складі Великого князівства Литовського. Влада Речі Посполитої та боротьба українців за збереження та розвиток національної ідентичності. Запорізька Січ та Гетьманська держава. Українські козаки в державотворчій традиції та історичній пам'яті народу. Українські землі у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій. Національно-визвольний рух. Українські визвольні змагання 1914-1921 рр. Українська Народна Республіка. Українська держава. Західно-Українська Народна Республіка. УСРР: протистояння націонал-комунізму та більшовицькому централізму. УРСР та західноукраїнські землі між двома світовими війнами. Україна періоду Другої світової війни. УРСР у складі СРСР в 40-80-х рр. XX ст. Незалежна Україна (90-ті рр. XX ст. – початок XXI ст.). Історія культури українського народу. Історія української еміграції. Українці в світі. Етнічні меншини у складі української політичної нації. Релігія і церква в історії України. Міжнародні зв'язки України. Джерела з історії України. Історіографія історії України

- Всесвітня історія

Історія первісного суспільства. Історія Стародавнього світу. Історія середніх віків. Історія раннього нового часу. Нова історія. Новітня історія. Джерельна база всесвітньої історії. Історіографія всесвітньої історії. Історія становлення, розвитку та занепаду цивілізацій. Політичні, соціальні, ідеологічні форми суспільного життя, їх різновиди та тенденції розвитку. Перебіг політичної історії. Економічні форми суспільного життя, їх місце в історичному розвитку та взаємодія з іншими формами суспільного життя. Історія повсякденності. Політико-правові процеси та розвиток політико-правових вчень. Інтелектуальна історія. Релігія та релігійні уявлення людства. Історія світової культури, науки та освіти. Етнодемографічні, етнопсихологічні, екологічні процеси та чинники в історії людства. Міжетнічні, міжнаціональні, міжнародні відносини та зовнішня політика, етнокультурні зв'язки. Історія дипломатії. Особистості, їх місце в суспільному житті.

- Археологія

Археологія первісного суспільства. Скіфо-сарматська археологія. Антична археологія. Археологія давніх слов'ян. Археологія Стародавньої Русі. Середньовічна археологія. Методи точних і природничих наук в археології. Теорія та методологія пізнання та інтерпретації артефактів. Джерелознавство. Давня історія суспільства. Історія культури. Палеодемографія. Проблеми етногенезу давніх суспільств. Палеоантропологія, палеозоологія, палеоботаніка.

- Етнологія

Історія етнологічної науки. Теоретичні проблеми етносу, розв'язання яких спрямоване на дослідження етногенезу, еволюції. Питання національної та етнічної ідентифікації. Знакова система в культурі. Теорії народного мистецтва. Процеси етнокультурної взаємодії. Процеси етнокультурної адаптації. Матеріальна культура етносів. Світоглядні уявлення народів світу. Етнодемографічні процеси і проблеми. Етнопсихологія,

національний характер, ментальність. Духовна культура етносів у розвитку. Методика та методи етнологічних досліджень. Етнографічні дослідження традиційної культури. Етномузикологія. Сучасні етнічні процеси. Теорія українського етносу. Український етнос та його субетнічні групи. Звичаї, обряди, традиції. Ареальні дослідження в етнології.

- **Історіографія та джерелознавство**

Структура історичної науки: історіографія, джерелознавство, спеціальні історичні дисципліни, методи історичного дослідження. Класифікація методів. Методи історії (історіософія); методи історичного пізнання (епістемологія). Методологія, методика історичного дослідження. Історія історичної науки (історіографія): періодизація історії історичної науки, наукові інституції та заклади, історія історичної освіти. Наукові школи. Історія історичної науки в Україні. Культурно-інтелектуальна історія. Персоналізна історія (біоісторіографія). Історична біографістика. Інтелектуальна біографія. Проблемна історіографія. Дослідження проблеми в історії історичної науки за тематичним, хронологічним принципом. Комплекс спеціальних історичних дисциплін, історія розвитку, методи та техніки дослідження. Закономірності появи, поширення, розвитку різних типів джерел й інформаційних ресурсів та їх роль у розвитку історичних знань. Методи дослідження інформаційних можливостей джерел різних типів і видів. Джерелознавчий аналіз та синтез в історичних дослідженнях. Функціональні особливості джерел різних типів і видів та їх дослідження методами спеціальних історичних дисциплін. Проблеми розвитку, інтеграції та диференціації комплексу спеціальних історичних дисциплін та їх вплив на розвиток історичної науки. Теорія і методика пошуку, опрацювання та видання історичних джерел. Археографія в Україні та за її межами. Інноваційні технології в історіографічних та джерелознавчих дослідженнях. Веб-ресурси і комплекс спеціальних історичних дисциплін.

- **Історія науки**

Історія розвитку окремих наук, галузей наукових знань, наукових проблем. Розвиток науково-технічного потенціалу країни. Закономірності та механізм розвитку науки, чинники, що впливають на цей процес. Історіософія та методологічні засади розвитку науки. Еволюція соціального розвитку науки. Періодизація історії науки. Історія популяризації науки. Формування і розвиток наукових шкіл. Розвиток форм організації науки (академій, інститутів, лабораторій, наукових зібрань, наукових товариств). Історія наукових відкриттів. Еволюція методів наукових досліджень. Історична біографістика вчених та організаторів науки.

- **Антропологія**

Історія антропологічних досліджень. Теоретичні та методичні основи антропології. Джерела і методи дослідження. Антропологічний склад давнього населення України за доби неоліту, енеоліту-бронзи, скіфо-сарматської, античної, I тис. н.е., Київської Русі та середньовіччя. Етногенетичні процеси в Україні та їх взаємодія з археологічними та історичними джерелами. Палеодемографія населення України. Палеопатологія та палеоекологія.

- **Українознавство**

Вивчення методологічних та світоглядних засад українознавства і українознавчих досліджень. Методи вивчення ролі українського народу у загальносвітовому контексті. Вивчення етапів розвитку українського етносу, нації, становлення і розвитку держави, культури українців як мікросистеми. Розкриття особливостей формування ментальності, типу людини у їх історичному аспекті. Дослідження історичних уроків та історичної місії українців; закономірностей розвитку суспільства у взаєминах та взаємозв'язках.

3. Політологія.

- **Теорія та історія політичної науки**

Політологічне знання в системі гуманітарних знань. Предмет, структура, функції політології. Основні парадигми політології. Аналіз методологічних основ політичної науки. Раціональне та ірраціональне у політичній науці та практиці. Оцінка політики та її функцій у витоків політичної думки. Становлення і розвиток політологічної науки нового часу. Раціоналістичні та традиційні концепції політики. Сучасні політичні теорії. Особливості ставлення і розвитку політичної думки в Україні: історія і сучасність. Особливості і різновидності в сучасній вітчизняній політології. Галузі науки, в яких відбувається присудження наукового ступеня політичної науки

- **Політичні інститути та процеси**

Сутність політичних інститутів, їх різновиди й класифікації. Місце й роль політичних інститутів в політичній системі суспільства. Способи утворення політичних інститутів, механізми визначення кола їхніх повноважень. Механізми стримування, контролю та легітимного позбавлення повноважень політичних інститутів. Проблеми міжінституційної взаємодії. Взаємозалежність типів політичних інститутів та форм державного правління, політичних режимів та форм державного устрою. Взаємовплив політичних інститутів та суспільної модернізації. Головні тенденції розвитку політичних інститутів. Поняття політичної системи, її складових. Порівняльна характеристика політичних систем країн світу. Політичний процес як суспільно-політична взаємодія, боротьба за владу, застосування влади та вплив на владу. Процес державного урядування; керування, управління та регулювання; множина форм, субординація. Процеси ухвалення і здійснення суспільних рішень. Проблеми громадської участі у політичних процесах. Конфлікт і злагода у політичному процесі. Особливості аналізу й прогнозування перебігу політичних процесів.

- **Політична культура та ідеологія**

Теоретичні дослідження природи, характеру, функцій, окремих елементів політичної культури та ідеології в контексті загальнолюдських ціннісних орієнтацій і специфічних проявів національних особливостей. Аналіз статичних і динамічних характеристик політичної культури та ідеології в умовах колективного та індивідуального людського буття, співвіднесення комунітарних та індивідуально-особистісних форм життєдіяльності суспільства. З'ясування основних законів, закономірностей, принципів, функціональних характеристик розвитку політичної культури. Співставлення та з'ясування характеру основних ідеологічних систем сучасності. Співвідношення політичних ідеологій з

політичними реаліями, правлячими режимами та політичними системами різних країн. Виявлення ментально-психологічних засад національного розвитку, дослідження загальнокультурних і культурно-специфічних основ політичного життя. Аналіз трансформаційних процесів культурно-політичного та ідеологічного розвитку на міжнародному та внутрішньополітичному рівнях існування держави.

- **Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку**

Міжнародні відносини і світова політика: сутність, зміст, види, функції, основні тенденції розвитку. Дослідження міжнародних відносин: основні школи та напрямки. Проблема війни та миру в теорії міжнародних відносин. Геополітика як форма інтерпретації міжнародних відносин. Геополітична динаміка посткомуністичного світу та суперечності геополітичного визначення України. Україна в міжнародних концепціях та стратегіях ХХ століття. Національні інтереси як фундамент міжнародних відносин. Проблема визначення національних інтересів України. Феномен регіональної інтеграції у сучасному світі. Європейський Союз: інститути, цінності, традиції. Україна в Європейських інтеграційних структурах. ОБСЄ, Рада Європи. Перспективи членства в Європейському Союзі. Глобалізація - основний напрямок розвитку людства. Антиглобалізм. Глобальні проблеми сучасності. Лідери сучасної міжнародної спільноти. Регіональні конфлікти в сучасному світі. Україна як регіональна держава. Українсько-російські відносини на сучасному етапі. Безпека України. Еволюція політики США та Заходу щодо України. Стан і перспективи української зовнішньої політики.

- **Етнополітологія та етнодержавознавство**

Виявлення специфіки етнополітичного мислення, взаємовідносин етносів, націй і етнопонаціональних груп між собою та з державою. З'ясування особливостей цивілізаційних процесів і гуманітарних принципів етнопонаціонального розвитку. Вивчення історії світової та вітчизняної етнополітичної думки різних епох, співвідношення її з суспільно-політичною практикою сьогодення. Дослідження етнополітичної історії України. З'ясування основних засад функціонування етнопонаціональних спільнот у суспільно-політичній сфері, вивчення етнопонаціональної структури українського суспільства, з'ясування характерних проявів етнічної і національної свідомості, самосвідомості та ідентичності. Дослідження концептуальних підходів щодо з'ясування основних складових національної ідеї, її ролі в розвитку людської цивілізації і окремих націй. Аналіз становлення розвитку, історичних та духовних джерел формування української національної ідеї. Виявлення основних напрямів втілення етнопонаціональної політики, проблем збереження етнополітичної стабільності, розв'язання етнопонаціональних конфліктів, забезпечення національної безпеки держави.